

УДК 372.833

С. А. Вавренюк,
к. н. держ. упр., докторант, Навчально-науково-виробничий центр
Національного університету цивільного захисту України

DOI: 10.32702/2306-6814.2018.24.75

ВПЛИВ ПРОЦЕСУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА ПІДГОТОВКУ МОЛОДІ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

S. Vavrenyuk,
PhD in Public Administration, Doctoral candidate of Educational,
Scientific and Production Center of the National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv

INFLUENCE OF THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESS ON YOUTH PREPARATION IN THE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION OF UKRAINE

У статті розкривається актуальна проблема системи вищої освіти в Україні, яка полягає в підготовці молодих фахівців. Передбачається, що євроінтеграційний процес висуває ряд вимог до вітчизняної системи освіти, тому автор наголошує на необхідності перегляду основних напрямів в організації навчального процесу. Такі зміни викликані вступом України в процес євроінтеграції, а також вимогами сучасного суспільства, яке не стоїть на місці та постійно розвивається.

Автор зазначає, що існує ряд особливостей вітчизняної вищої школи, які важливо переглянути та організувати таким чином, щоб сучасне молоде покоління могло здобувати освіту, яка буде давати йому можливість брати активну участь на європейському ринку праці.

У статті приділено увагу наявним проблемам в системі підготовки студентів, які викликані неготовністю закладів вищої освіти України та тією методологічною базою, яка використовувалася тривалий час. У зв'язку з цим автор пропонує ряд рішень вказаних проблем, спираючись на сучасні вимоги ринку праці та процесу глобалізації, інтернаціоналізації та реформування вищої школи.

Автор пропонує найбільш оптимальні шляхи вирішення проблем, серед яких називає необхідність перегляду поняття кваліфікації бакалаврського рівня, трансформацію профільного рівня магістра за сферою знань, визначення актуального переліку кваліфікацій для випускників, посилення якості вищої освіти та ряд інших проблем, рішення яких потрібно для ефективного розвитку системи освіти України.

У висновку автор наголошує, що така ситуація, яка складається на ринку освітніх послуг у нашій державі, є підсумком культурних змін, що відбулися в суспільному житті. Тим самим на перший план виходить визначення найбільш оптимальних шляхів освітньої політики, яка буде не тільки вирішувати існуючі проблеми, але й дозволить студентам здобувати освіту високого рівня, стаючи конкурентоспроможними на міжнародному ринку праці в майбутньому.

This article reveals the actual problem of the higher education system in Ukraine, which is the training of young professionals. It is assumed that the European integration process puts forward a number of requirements for the national education system, therefore the author points out that it is necessary to revise the main directions in the organization of the educational process. Such changes are caused both by the entry of Ukraine into the process of European integration, and by the requirements of modern society, which does not stand still and is constantly evolving.

The author notes that there are a number of features of national higher education that are important to review and organize in such a way that the modern young generation can receive an education that will enable them to take an active part in the European labor market.

The article pays attention to the existing problems in the system of preparing students, which are caused by the lack of readiness of institutions of higher education in Ukraine and the methodological base that has been used for a long time. In this regard, the author proposes a number of solutions to these problems, based on the modern requirements of the labor market and the process of globalization, internationalization and reform of higher education.

The author proposes the most optimal ways to solve problems, among which he calls the need to revise the concept of undergraduate qualifications, transform the master's level in the field of knowledge, determine the current list of qualifications for graduates, enhance the quality of higher education and a number of other problems that are required for the effective development of the education system of Ukraine.

In conclusion, the author points out that this situation, which develops in the market of educational services in our country, is the result of cultural changes that have occurred in public life. Thus, the definition of the most optimal ways of educational policy that will not only solve existing problems, but also allow students to receive a high-level education, becoming competitive in the international labor market in the future, comes to the fore.

Ключові слова: євроінтеграція, система вищої освіти, якість освіти, реформування освіти, проблеми вищої освіти

Key words: European integration, higher education system, quality of education, reform of education, higher education.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Становлення української держави на сучасному етапі та тісне співробітництво з багатьма європейськими державами, а також реформування системи вищої освіти є сьогодні ключовим моментом у процесі євроінтеграції, що дозволить відкрити нові можливості для українського молодого покоління.

Варто зазначити, що географічне розташування нашої держави та її культурна близькість з Європою дає можливість та перевагу освоювати європейський ринок кваліфікованих кадрів. Значна перевага полягає також в тому, що в Україні достатня науково-освітня інфраструктура та висококваліфіковані наукові кадри, котрі вже мають багатий досвід співпраці з європейською наукою [3, с. 12].

Однак процес реформування системи освіти на сьогоднішній день має безліч проблем в підготовці висококваліфікованих фахівців. Тоді як нова соціокультурна реальність передбачає вирішення проблем навчання молоді одним із пріоритетних завдань для всієї системи вищої освіти України й обумовлює, тим самим, необхідність модернізації сучасної системи вищої освіти.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Багато сучасних дослідників сьогодні спрямовують свою увагу на визначення різних векторів розвитку вищої школи України як соціального інституту, що займає важливе місце в розвитку держави.

Так, Т.В. Андрущенко визначає, що нова філософія вищої освіти передбачає орієнтацію на забезпечення високої якості підготовки студентів у системі вищої школи країни [1, с. 107]. Проблеми підготовки майбутніх фахівців, які будуть відповідати вимогам сучасного суспільства й держави, розкриваються в працях Н. Авшенюк, Л. Вербицької, О. Бражник, С. Домбровської. А такі дослідники, як В. Кремень, В. Луговий, А. Сбруева, визначають тенденції розвитку вітчизняної вищої школи в контексті інтернаціоналізації освіти.

Проаналізувавши стан цієї проблематики, варто детально вивчити вплив процесів євроінтеграції та глобалізації на підготовку майбутніх молодих спеціалістів по різних напрямом.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті полягає у вивченні та аналізі готовності вищої школи до підготовки студентської молоді в рамках євроінтеграційного процесу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Для того, щоб реформувати національну систему освіти, варто розуміти для чого та чому потрібно навчати

фахівців, котрі в подальшому зможуть забезпечити адекватні відповіді на суспільно-політичні, економічні, технологічні виклики, котрі постійно супроводжують розвиток людства. Окрім цього, які зможуть сприяти гармонійному розвитку природного та людського потенціалів своєї держави та всього світу на основі принципів сталого розвитку, котрі вже давно є парадигмою існування цивілізованого світу.

У цьому питанні варто відзначити два фактори. Перший фактор передбачає, що необхідна розробка нових вимог у сфері методологічної, світоглядної та системної підготовки молодих фахівців. Причиною тому є інформаційне середовище, котре постійно змінюється та висуває нові вимоги до знань усього суспільства.

При цьому організація такої підготовки повинна спиратися на системні та міждисциплінарні знання людини, які необхідні для раціонального й усвідомленого використання нескінченного потоку різних знань. Мета такої підготовки полягає у розвитку нестандартного мислення, незалежно від сфери діяльності людини, яке дозволить підходити до вирішення проблем нестандартно, з різних точок зору, тим самим підвищуючи рівень своєї компетентності та затребуваності на ринку праці.

Важливою обставиною тут виступає наявність аналітичних здібностей у педагога й вченого, які полягають у його умінні шукати і знаходити потрібну інформацію, виявляти закономірність в сукупності, яка на перший погляд виглядає різноманітно, ефективно формулювати проблеми та гіпотези, тим самим розширюючи способи вирішення нестандартних міждисциплінарних проблем [5, с. 150].

Що стосується другого фактора, то він пов'язаний з інноваційною побудовою національної економіки в більшості розвинених країн світу. Це призводить до того, що виробництво, наука, освіта та бізнес зараз складають єдину інноваційну модель розвинутої країни. У зв'язку з цим сучасні фахівці повинні володіти цілісними знаннями про ринкові, інноваційні механізми, при наявності розуміння та умінь застосування таких механізмів у практичній діяльності.

Зазначені підходи припускають, що з'являється необхідність впроваджувати в освітній процес сучасні інноваційні технології при передачі знань, які дозволяють студентам отримувати комплексні знання для майбутньої практичної діяльності в творчо-дослідницької формі, яка є більш продуктивною і відповідає сучасним викликам суспільному житті [6, с. 105].

Однак такі завдання визначають наявність чисто методологічних проблем, що стоять перед вищою школою України сьогодні. Для вирішення наявних проблем в системі підготовки висококваліфікованих фахівців

різних галузей знань необхідно враховувати, на наш погляд, такі положення:

1. Враховуючи вітчизняне виробництво, розвиток науки, освіти та бізнесу в єдиному взаємопов'язаному комплексі, Україна повинна сформулювати основні напрями власного науково-технічного розвитку у вигляді національних програм та стратегій їх реалізації.

2. Для забезпечення повної стратегії розвитку освіти варто в комплексі вдосконалювати чотири основні ступені освіти: спеціальну, технічну, вищу та післядипломну освіту. При цьому дотримуючись принципу "освіта протягом усього життя" потрібно досягнути безперервності навчального процесу за більшістю напрямів підготовки, перепідготовки та їх взаємну узгодженість.

3. Варто переглянути та усунути значні структурні невідповідності між потребами економіки нашої держави та обсягами й структурою підготовки та перепідготовки висококваліфікованих фахівців, завдяки стратегічному плануванню розвитку пріоритетних галузей економіки та їх збалансованого кадрового забезпечення.

Державне замовлення буде направлене на конкретні цілі, а бюджетні кошти вже не можна буде витратити на навчання незатребуваних суспільством фахівців, а особливо це важливо для гострого дефіциту кадрів за окремими спеціальностями. В першу чергу це стосується базових галузей промисловості, за рахунок яких наша держава може здійснити свій стратегічний розвиток. Серед них можна назвати такі спеціальності, як інженери-механіки, інженери-приладобудівники, енергетики, хіміки-технологи, фахівці в області інформаційних технологій та електроніки, попит яких сьогодні перевищує в 1,5—2 рази можливості закладів вищої освіти. Такі ж явища притаманні й світовим тенденціям. Як для прикладу, в Японії на теперішній час дефіцит інженерів складає близько 1 млн чоловік, а в Німеччині цей показник становить 1,5 млн, в США — 2,5 [4, с. 137].

4. Важливим моментом для держави є усунення істотних диспропорцій системи вищої освіти, котрі існують в нашій країні. Основні проблеми, які зараз варто розглядати та вирішувати, це є оптимальність мережі закладів вищої освіти, відсутність узгодженості профільних рівнів бакалавра та магістра вимогам роботодавців, невизначеність місця таких рівнів на ринку праці, досить велика кількість напрямів, спеціальностей та спеціалізацій вищої школи.

Якщо розглядати статистичні показники, то сьогодні в Україні існує 76 напрямів підготовки фахівців та 584 спеціальності, за якими проходить підготовка, а це в 2—2,5 рази перевищує аналогічні показники в Англії, Японії та США [4, с. 138].

Саме тому при адаптації національної системи вищої освіти до потреб ринку праці та суспільства варто враховувати наступні чинники.

1. Необхідно розглядати трактування профільного рівня "бакалавр", як рівень базової вищої освіти з ґрунтовною фундаментально-науковою компонентою та важливої кваліфікаційної складової й чітко окреслити разом з роботодавцями місце таких фахівців на ринку праці. Однак право на підготовку бакалаврів треба надати тільки закладам вищої освіти III—IV рівнів акредитації.

2. Трансформувати профільний рівень магістра за галузю знань, зокрема, магістр інженерії, магістр права, магістр бізнес-адміністрування та ін.

3. Разом з роботодавцями визначити перелік кваліфікацій та посад для випускників закладів вищої освіти нашої держави за рівнями "кваліфікований робітник", "молодший спеціаліст", "бакалавр", "магістр" та ці кваліфікації внести до нормативних загальнодержавних документів.

Зазначимо, що для задоволення потреб ринкової економіки України повинна бути створена ефективна система післядипломної освіти. А на сьогодні існуючі 562 інститути підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів не зв'язані з виробничим сектором, а також з потужними університетами. Окрім цього, вони не забезпечені висококваліфікованими кадрами та мають слабку навчально-лабораторну базу. Щоб адаптувати цю ланку освіти до потреб ринку, доцільно провести інтеграцію з університетами та пов'язати діяльність університету в даній області з сучасною промисловістю. При цьому можна удосконалити підготовку дисциплін в цій сфері, котрі стосуються корпоративного управління, корпоративного права, охорони інтелектуальної власності та конкурентоспроможності. Завдяки цьому можливо буде забезпечити підготовку фахівців, які спроможні працювати в нових господарських структурах та у сфері бізнесу [2, с. 33].

Варто зазначити, що в європейських країнах обсяг післядипломної освіти оцінюється співвідношенням три до одного, а саме 3/4 навчальних можливостей закладу вищої освіти використовуються на навчання студента, а 1/4 на підвищення кваліфікації та перепідготовку фахівців зі стажем. В Україні також варто прагнути до такого показника. Проте, щоб досягнути такого рівня та хоча б наблизитися, заклади вищої освіти повинні мати відповідний рівень розвитку свого науково-технічного сектора, а саме навчати фахівців повинен той, хто сам щось знає та вміє.

4. Варто прагнути до зменшення тенденції щодо погіршення якості вищої освіти, яка спостерігається в останні роки в нашій державі. Необхідно розуміти, що в останнє десятиліття виник значний розрив між потребами суспільства та утворенням, яке приводить до послаблення проблемно-орієнтованої підготовки випускників закладів вищої освіти, зниження якості дипломного проектування та звуження виробничої практики, а також погіршення кваліфікаційних кондицій майбутніх фахівців. Значно зросла кількість закладів вищої освіти, де відсутні науково-педагогічні школи, не проводяться наукові дослідження, відсутня відповідна матеріальна база та елементарні умови для навчання.

Не найкраще виглядає ситуація з підготовкою випускників шкіл та зростання кількості студентів, котрі навчаються в закладах вищої освіти за контрактом, при цьому до них не застосовуються такі ж вимоги як до студентів, які навчаються за державним замовленням.

Окрім цього, у вітчизняній системі вищої освіти майже 70% майбутніх фахівців навчаються по репродуктивній моделі. При якій вони засвоюють певну сукупність фактів та знань, та можуть їх шаблонно застосовувати, проте не спроможні вирішувати незнайомі для них завдання. Приблизно 20% випускників закладів вищої освіти досить погано орієнтуються в обраних професіях власне через недбалість та небажання вчитися. І залишається 10% випускників, котрі можуть представляти цінність для розвитку системи вищої освіти. Однак вони стали такими не завдяки закладу вищої освіти, де навчалися, а тому, що були самодостатніми та добре вмо-

тивованими особистостями, котрі добре зрозуміли метод самонавчання та самовдосконалення [7, с. 81].

Наразі все це є досить серйозною проблемою, що приводить до зниження якості навчання та є основною перешкодою на шляху реального входження нашої держави в Європейський освітній простір. А це в свою чергу, може призвести до того, що європейська спільнота не буде визнавати вітчизняні дипломи університетів, які не пройдуть зовнішню експертизу. А як наслідок, це все може призвести до зниження мобільності на європейському просторі наших студентів та випускників.

5. Заклади вищої освіти мають стати локомотивами наукових досліджень. Однак сьогодні університетам відводиться другорядна роль при проведенні передових наукових досліджень, котрі є основою елітної університетської підготовки. І як наслідок, вже вироблена система пріоритетів, при якій обсяги фінансування університетської науки практично на порядок нижче академічної. Хоча зараз науковим колективам закладів вищої освіти відводиться досить значна роль при розвиткові перспективних технологій, так як спад виробництва привів до того, що заводський сектор науки значно ослаб, а з ним і науково-дослідні організації, конструкторські установи та проектні організації. Якщо дивитись на кількість науковців вищої кваліфікації (доктори філософії та доктори наук), котрі працюють у різних секторах науки, саме найбільший їх відсоток припадає на освітню галузь. Проте ставлення з боку держави до наукового потенціалу вищої школи лише шкодить як науці так і освіті. А це відображається в тому, що підготовка висококваліфікованих кадрів не може бути без розвитку науки та без занурення майбутніх фахівців в реальні наукові дослідження, розробку нових технологій та участь у роботі колективів, котрі займаються вирішенням конкретних технологічних та економічних проблем. І це ще одна причина, яка без активного залучення великої кількості студентської та аспірантської молоді до наукової роботи може призвести до занепаду академічної науки взагалі.

Існує й ряд інших проблем, котрі необхідно сьогодні вирішувати на шляху до європейської інтеграції. Для вирішення проблем технологічного характеру потрібна політична воля, а це також створення сучасної інформаційної інфраструктури науки та освіти з її підключенням до європейських комп'ютерних мереж та інформаційних ресурсів, а також дієва наукова та технологічна співпраця нашої держави з Європою та покращення мобільності студентів та викладачів на європейському просторі [3, с. 12].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Європейські інтеграційні процеси нашої держави зачепили усі сфери людської діяльності, в тому числі й освіту. Глобалізація є реальністю нашого часу. Саме тому основою створення європейського простору вищої освіти є високий рівень підготовки студентів, академічного та адміністративного персоналу.

Для консолідації освітнього потенціалу вищої школи усіх країн стоїть потреба підвищення його рівня. Саме тому міжнародна громадськість розглядає вищу освіту як суспільне надбання.

Підсумовуючи вище сказане, варто зазначити, що політика, спрямована на підвищення рівня освіти, обумовлюється культурними змінами в суспільному житті та ста-

вить перед самою системою освіти низку завдань. Сьогоднішня система вищої освіти є нераціональною та мало-ефективною, а це спонукає до перетворень та оновлення, котре дозволить вирішити зазначені та існуючі проблеми.

Література:

1. Андрущенко Т.В. Ціннісна палітра європейського простору освіти (український вимір) / Т.В. Андрущенко / Наук. часоп. нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова. Серія 12, Психологічні науки. — 2016. — Вип. 4. — С. 107—113.
2. Бондарук Л.М. Роль міжкультурної освіти у процесі інтеграції України в європейський простір / Л.М. Бондарук, Л.М. Щерба // Пед. пошук. — 2017. — № 2. — С. 32—35.
3. Вавренюк С.А. Сучасний стан та проблеми дворівневої структури в системі вищої освіти України / С.А. Вавренюк / Право та державне управління: збірник наукових праць. Запоріжжя: Вид-во Класичний приватний університет, 2018. — Вип. 3 (2). — С. 11—15.
4. Годованик Є.В. Проблеми ефективного впровадження європейських освітніх стандартів в Україні / Є.В. Годованик // Вісн. Маріупол. держ. ун-ту. Серія: Право. — 2015. — Вип. 9/10. — С. 135—141.
5. Домбровська С.М. Якість освіти як одна з заповук вдалого державного реформування вищої школи України / С. М. Домбровська // Актуальні проблеми державного управління. — 2011. — № 1. — С. 149—154.
6. Кириченко К.І. Проблеми інтеграції національної системи освіти до європейського освітнього простору / К.І. Кириченко // Аспекти публічного упр. — 2015. — № 11/12. — С. 104—108.
7. Шульгіна, В.Д. Творча діяльність особистості у системі мистецької освіти України: європейський контекст / В.Д. Шульгіна, С.М. Рябінко // Вісн. Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. — 2017. — № 1. — С. 80—85.

References:

1. Andrushchenko, T. (2016), "Valuable palette of European educational space (Ukrainian dimension)", *Nauk. chasop. nac. ped. un-tu im. M. P. Dragomanova. Seriya 12, Psihologichni nauki*, Vol. 4, pp. 107—113.
2. Bondaruk, L. (2017), "The role of intercultural education in the process of Ukraine's integration into European space", *Ped. Poshuk*, Vol. 2, pp. 32—35.
3. Vavrenyuk, S. (2018), "The current state and problems of the two-tier structure in the system of higher education of Ukraine", *Pravo ta derzhavne upravlinnya: zbirnik naukovih prac*, Vol. 3 (2), pp. 11—15.
4. Godovnik, E. (2015), "Problems of Effective Implementation of European Educational Standards in Ukraine", *Visn. Mariupol. derzh. un-tu. Seriya: Pravo.*, Vol. 9/10, pp. 135—141.
5. Dombrovska, S. (2011), "The quality of education as one of the pillars of a successful state reform of higher education in Ukraine", *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnia*, Vol. 1, pp. 149—154.
6. Kirichenko, K. (2015), "Problems of Integration of the National Education System into the European Educational Space", *Aspekti publichnogo upr.*, Vol. 11/12, pp. 104—108.
7. Shulgina, V. and Riabinko, S. M. (2017), "Creative activity of the personality in the system of artistic education of Ukraine: the European context", *Visn. Nac. akad. keriv. kadriv kulturi i mistectv*, Vol. 1, pp. 80—85. *Стаття надійшла до редакції 28.11.2018 р.*